

Artikkelen er publisert under modellen grønn åpen tilgang (green open access). Det betyr at utgiver tillater forfatter å arkivere sin artikkel i åpne institusjonelle arkiv (egenarkivering) eller på eget eller arbeidsgivers nettsted, i den versjon og det format som ble godkjent av tidsskriftets redaksjon (akseptert versjon/tekstversjonen).

Sitering av artikkelen i APA (6th):

Fredriksen, S. (2013). Om straffeloven § 333 og politiets hjemmel for å kreve opplysninger om personalia. *Lov og rett*, 52(1), 21-37.

Dette er siste tekstversjon av artikkelen, den kan inneholde ubetydelige forskjeller fra forlagets pdf-versjon.

Om straffeloven § 333 og politiets hjemmel for å kreve opplysning om personalia¹

Av høyskolelektor Steinar Fredriksen

1 Innledning

Når polititjenesten utføres, er det av avgjørende betydning for politiet å få klarlagt identiteten til personer de kommer i kontakt med. Det kan være fordi det er aktuelt med en senere straffereaksjon, for eksempel overfor en ordensforstyrrer, fordi det kan bli bruk for vedkommende som vitne, fordi personen kan tenkes å være etterlyst, og så videre. Det forekommer derfor svært hyppig at politiet gir borgerne pålegg om å oppgi sine personalia.

Etter straffebudet i straffeloven 1902² § 333, som videreføres med uendret realitetsinnhold i straffeloven 2005³ § 162, er det straffbart å nekte å oppgi egne personalia når dette kreves av utøvere av offentlig myndighet, derunder politiet, og det er også straffbart å oppgi uriktige personalia, både på seg selv og på andre. Det finnes imidlertid ingen særskilt lovbestemmelse som hjemler selve den forvaltningsrettslige adgangen for myndighetsutøverne til å gi pålegg om å oppgi personalia. Denne adgangen må derfor utledes av den forutsetning om en slik adgang som ligger i selve straffebudet. I forarbeidene til straffeloven 2005 § 162, heter det at «[s]om straffeloven 1902 § 333 er bestemmelsen både en pliktbestemmelse og en straffebestemmelse».⁴

Reguleringsmåten i § 333 bryter med en lovgivningsteknikk som ellers ofte benyttes ved regulering av borgernes positive plikter overfor offentlige myndigheter, hvor pliktbrudd er gjort straffbart. Den forvaltningsrettslige plikten og straffen for brudd på denne plikten, reguleres gjerne i to separate bestemmelser. I den strafferettslige spesiallovgivningen oppstår dette skillet mellom forvaltningsrettslig hjemmelsbestemmelse og hjemmel for å straffe som et nødvendig resultat av den lovgivningsteknikken som der gjerne brukes, med én felles straffetrussel som dekker brudd på mange forvaltningsrettslige hjemmelsbestemmelser. Et eksempel i så måte gir politiloven⁵ § 30 nr. 1 jf. § 5, som setter straff for å unnlate å etterkomme de pålegg, tegn eller signaler som politiet gir med hjemmel i samme lovs kapittel II. Men også for så vidt gjelder straffebud i straffeloven, som setter straff for brudd på plikter overfor offentlige myndigheter, er gjerne den plikten straffetrusselen knytter seg til, en plikt som fremgår av et særskilt rettsgrunnlag. Som eksempel kan nevnes straffeloven § 334 første ledd, som gjør det straffbart blant annet at noen unnlater å føre «lovbefalt fortegnelse over personer, som han gjør sig en næringsvei av at motta i nattherberge».⁶ Straffeloven § 333 er likevel ikke enestående. Eksempel på en lignende reguleringsmåte finnes i alle fall i straffeloven § 327, om straff for den som under nærmere angitte omstendigheter «undlader paa Opfordring at bistaa en offentlig Tjenestemand, ...». Det finnes ingen særskilt hjemmel for retten til å kreve bistand.⁷

¹ Takk til seniorrådgiver Morten Holmboe og til den anonyme fagfellen, som begge har gitt nyttige kommentarer ved utarbeidelsen av manuskriptet.

² Lov 22. mai 1902 nr. 10.

³ Lov 20. mai 2005 nr. 28 (ikke i kraft).

⁴ Ot.prp. nr. 8 (2007-2008) Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 mv. s. 333. Tilsvarende heter det i Politidirektoratets rundskriv RPOD-2010-11 Politiets utøvelse av utlendingskontroll på territoriet, herunder i grenseområdene, punkt 3.2.: «Straffeloven § 333 oppstiller en straffesanksjonert plikt til å oppgi personalia når dette «i den offentlige Tjenestes Medfør begjæres»».

⁵ Lov 4. august 1995 nr. 53.

⁶ Plikten til å føre slik fortegnelse, fremgår av utlendingsforskriften (forskrift 15. oktober 2009 nr. 1286) § 4-25, jf. utlendingsloven (lov 15. mai 2008 nr. 35) § 20 første ledd bokstav c.

⁷ Lovtekniske spørsmål ved utforming av straffebud er omhandlet både i Justisdepartementets veiledning om lovarbeid (Lovteknikk og lovforberedelse, Justisdepartementet 2000) s. 136-145, i Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) Om lov om straff (straffeloven) s. 61-65, samt i NOU 1983: 57 Straffelovgivningen under omforming s. 119-124. Forholdet mellom forvaltningsrettslige hjemmelsbestemmelser og straffetrussel ved overtredelse av bestemmelsene, kan ikke sees å være berørt i noen av disse dokumenter.

Den omstendighet at § 333 samtidig er både straffebud og forvaltningsrettslig hjemmelsbestemmelse, har i seg selv ingen konsekvenser for omfanget av, eller innholdet i, den forvaltningsrettslige plikten til å oppgi personalia. Det skal spesielt nevnes at de alminnelige grunnprinsippene for politiets myndighetsutøvelse gjelder i kraft av lovfestingen av disse i politiloven § 6, uansett om hjemmelen for å gi pålegget følger av politiloven eller av annet rettsgrunnlag. Det vises i så måte til overskriften til politiloven § 6, om at den gir «[a]lminnelige regler om hvordan polititjenesten skal utføres». De grunnprinsippene som er lovfestet i § 6 er behovsprinsippet, proporsjonalitetsprinsippet og saklighetsprinsippet. I og med at disse grunnprinsippene gjelder, er det ikke tilstrekkelig til å gi pålegg om oppgivelse av personalia at vilkårene i straffeloven § 333 er oppfylt. Det må i tillegg være nødvendig å gi pålegget, og påleggets tyngende virkning må stå i et rimelig forhold til det politiet oppnår ved å gi pålegget. «Saklighetsprinsippet» brukes her som et navn på lovens krav om at politiet skal «opptre saklig og upartisk», jf. § 6 tredje ledd. I forarbeidene til politiloven uttales det at de krav som er ment lovfestet gjennom vilkårene om saklighet og upartiskhet, gjelder for all offentlig forvaltningsvirksomhet.⁸ Dette tyder på at det er de alminnelige forvaltningsrettslige regler om myndighetsoverskridelse det siktes til. Saklighetskravet må dermed antas å innebære en lovfesting på politirettens område av blant annet forbudet mot å bygge en avgjørelse på utenforliggende hensyn, forbudet mot å fatte vilkårlige eller sterkt urimelige avgjørelser og forbudet mot usaklig forskjellsbehandling.

Imidlertid har § 333, for så vidt gjelder det å oppgi *andres* personalia, en utforming som medfører at bestemmelsen, i sin funksjon som forvaltningsrettslig hjemmelsbestemmelse, kan bli misforstått av både publikum og politi. Utformingen innebærer at adgangen til å gi pålegg kan fremstå som mer vidtgående enn den i realiteten er. De primære formål med denne artikkelen er å påvise hvorfor det kan være fare for en slik misforståelse, og å fremme forslag til en alternativ regulering, hvor det skilles mellom forvaltningsrettslig hjemmelsbestemmelse og straffebud. Ytterligere et formål er å vise at § 333, sett i et rettshistorisk perspektiv, nettopp ble tatt inn i straffeloven 1902 for å gi hjemmel for straff ved brudd på en lovfestet plikt til å oppgi personalia. Den særskilte bestemmelsen som hjemlet denne plikten ble opphevet i 1927, og deretter har plikten vært forankret i § 333 alene.

Straffeloven § 333 gjelder i forhold til «et Stevnevidne, en Polititjenestemand eller iøvrigt ... nogen offentlig Myndighed». Da det i de aller fleste tilfeller vil være politiet som pålegger borgerne å oppgi personalia, vil de utøvere av offentlig myndighet som omfattes av § 333 i det følgende, for enkelhets skyld, for en stor del bli omtalt som «politiet», jf. også artikkelens overskrift.

2 Oversikt over innholdet i straffeloven § 333

Straffeloven § 333 har følgende ordlyd:

«Med Bøder eller med Fængsel indtil 3 Maaneder straffes den, som for et Stevnevidne, en Polititjenestemand eller iøvrigt for nogen offentlig Myndighed negter at opgive Navn, Fødselsdato, Fødselsaar, Stilling eller Bopæl, naar Oplysning derom i den offentlige Tjenestes Medfør begjæres, eller som i saadant Tilfælde for eget eller andres Vedkommende opgiver falsk Navn, Fødselsdato, Fødselsaar, Stilling eller Bopæl, eller som medvirker til saadan Negtelse eller falsk Opgave.»

Som det fremgår, er de objektive vilkår for straff etter bestemmelsen at en utøver av offentlig myndighet gir pålegg om at personalia skal oppgis, at pålegget gis som ledd i utførelsen av

⁸ Ot.prp. nr. 22 (1994-1995) Om lov om politiet (politiloven) s. 18.

den offentlige tjenesten, og at den som får pålegget enten nekter å følge det, eller oppgir noe som er uriktig. Nektelser må for å være straffbare gjelde egne personalia, mens det å oppgi uriktige personalia er straffbart også når det gjelder andres personalia. Når bestemmelsen fungerer som forvaltningsrettslig hjemmelsbestemmelse, vil vilkårene for å gi pålegg være at pålegget gis av en utøver av offentlig myndighet, og at det gis som ledd i tjenesteutførelsen. I tillegg kommer blant annet kravene om at det må være nødvendig å gi pålegget, og at det ikke må være i strid med saklighetskravet, jf. politiloven § 6 og foran i punkt. 1. Et nærliggende eksempel på at det er unødvendig og/eller usaklig å gi pålegg etter § 333, kunne i utgangspunktet være at politiet fra før er godt kjent med hvem personen er. Her må det imidlertid gjøres betydelige modifikasjoner, jf. straks nedenfor.

Kravet om nødvendighet og saklighet vil også kunne få betydning i relasjon til § 333 som straffebud, i den grad bestemmelsen, på bakgrunn av den ulovfestede rettsstridsreservasjonen som gjelder for alle straffebud, må tolkes slik at nødvendighet og saklighet er betingelser for straff. I Rt. 1907 s. 238 (på s. 239), ble det åpnet for at frifinnelse kunne være aktuelt dersom politiets pålegg om å oppgi personalia bare var «Spilfægteri», fordi tjenestemannen fra før kjente personens identitet. Hvis «Spilfægteri» har foreligget, må det nettopp være noe som innebærer at pålegget ikke var nødvendig eller saklig. Nyere rettspraksis går imidlertid langt i å avskjære frifinnelse på et slikt grunnlag. I Rt. 1974 s. 799 (på s. 802) heter det blant annet:

«For så vidt domsmennene legger avgjørende vekt på at lensmannen og lensmannsbetjenten hadde tiltaltes sertifikat da tiltalte i arresten ble spurt om sine personalia, er det åpenbart en uriktig lovanvendelse. Den omstendighet at en pågrepet persons sertifikat blir funnet på ham, kan ikke fritta ham for hans plikt til på forlangende å oppgi navn, stilling og bopel. Dette er en plikt som påhviler enhver borger, som det ikke kan medføre ulemper å oppfylle og som ikke faller bort på grunn av vedkommendes subjektive oppfatning av hvilke muligheter politiet har til på annen måte å bringe hans identitet på det rene. Domsmennene har også lagt til grunn at lensmannsbetjenten kjente tiltaltes identitet. Etter min mening er heller ikke dette tilstrekkelig til å oppheve den enkle plikt til å svare på opplysninger om personalia. Jeg lar det stå hen hvordan forholdet måtte bedømmes dersom situasjonen har vært slik som omtalt i avgjørelse i Rt-1907-238 til 239, hvor Høyesteretts kjæremålsutvalg karakteriserte politiets forespørsel som «Spilfægteri». Domsgrunnene gir nemlig ikke holdepunkt for å avgjøre om så har vært tilfellet, og også denne del av dommen må derfor oppheves.»

Det var altså ikke i seg selv tilstrekkelig til å oppfylle kravet om «Spilfægteri» at tjenestemannen kjente identiteten, og at denne var bekreftet ved funn av vedkommendes førerkort. I saken inntatt i Rt. 2009 s. 648, hadde lagmannsretten en lignende begrunnelse for domfellelse, og denne begrunnelsen fikk tilslutning av Høyesteretts ankeutvalg. *Galtung* antar at det til «Spilfægteri» kreves at pålegget har karakter av sjikane.⁹

Disse rettsavgjørelsene innebærer at det skal svært mye til for at unnlattelse av å etterkomme et pålegg om å oppgi personalia, skal være straffritt ut fra rettsstridsreservasjonen, begrunnet i at pålegget var unødvendig eller usaklig. Det anses i vid utstrekning som nødvendig og saklig å be om personalia, selv om opplysningene er kjent på annet vis. Denne vide fortolkningen av hva som er nødvendig og saklig i strafferettslig sammenheng, må også antas å bli avgjørende for den forvaltningsrettslige adgangen til å pålegge noen å oppgi personalia. Det er brudd på den forvaltningsrettslige plikten som utløser straffansvaret. Den logiske konsekvensen av dette synes å måtte bli at de nevnte avgjørelsene om straff også avgjør når det er nødvendig og saklig å pålegge den forvaltningsrettslige plikten. Disse avgjørelsene blir dermed et viktig

⁹ Vincent Galtung, Straffeloven § 333, i: *Straffeloven med kommentarer. Tredje Del. Forseelser*, Anders Bratholm og Magnus Matningsdal (red.), Oslo 1998 s. 44-48 (på s. 48). Kjell V. Andorsen, «En undersøkelse av anmeldte tilfeller av maktmisbruk fra politiets side», *Lov og Rett*, 1988 s. 489-516 (på s. 493) konstaterer, under henvisning til Rt. 1974 s. 799, at rettspraksis om § 333 går svært langt i politiets favør, og kanskje for langt.

tolkningsmoment når det skal avgjøres om vilkårene «nødvendig» og «saklig» i politiloven § 6 er oppfylt, i relasjon til pålegg om oppgivelse av personalia.

Når straffeloven § 333 setter straff for det å oppgi uriktige personalia på seg selv, innebærer dette, i de tilfeller hvor den som får pålegget kan ha gjort noe straffbart, at det gjøres unntak fra regelen i straffeloven § 167, om at straff for falsk forklaring ikke kommer til anvendelse på den som er «siktet» i en straffesak.¹⁰ I forarbeidene til § 333 er den straffriheten som ville følge av § 167 uttrykkelig fremholdt som en del av begrunnelsen for å gjøre det straffbart etter § 333 å oppgi uriktige personalia (på seg selv).¹¹ Hensynet til å kunne fremtvinge korrekte personaliaopplysninger under trussel om straff, har altså av lovgiveren blitt ansett å burde veie tyngre enn den rimelighetsbetraktning som tilsier at en siktet ikke bør straffes for falsk forklaring når han forklarer seg uriktig i forsøk på å unngå straff. I tilknytning til dette, kan det også nevnes at bruk av straff etter § 333 ikke er i strid med vernet mot selvinkriminering.¹² Mistenktes rett til å nekte å forklare seg, jf. straffeprosessloven¹³ §§ 90 og 232, omfatter således ikke det å nekte å fortelle hvem han er, selv om dette innebærer at han må gi et aktivt bidrag til at det senere blir mulig å ilegge ham straff.

3 Om den historiske bakgrunn for straffeloven § 333, og om en lovendring i 1927

Før 1860 gjaldt det i Norge i betydelig omfang passplikt for innenlandsreiser. I 1858 ble det nedsatt en kommisjon til å vurdere endringer i passlovgivningen. Kommisjonen avga den 29. august 1859 en innstilling («Betænkning»), som er inntatt i Ot. prp. nr. 17 for 1859/60 s. 5 flg. Kommisjonen redegjorde for gjeldende rett vedrørende passplikt, og konkluderte med at det gjaldt passplikt ved innenlandsreiser for «Landstrygere og Betlere», samt for «Ubekjendte og Fremmede».¹⁴ Passplikten ved innenlandsreiser dekket dermed politiets behov for å kunne fastslå identiteten til personer de ikke allerede kjente (og også behovet til andre som hadde til oppgave å føre kontroll med reisende). Lovgivningen inneholdt riktig nok ingen uttrykkelig bestemmelse om plikt til å fremvise passet, men kommisjonen uttalte om dette:

«Om Foreviisning af Pas er ikke i Almindelighed foreskrevet noget, men saadan maa naturligviis finde Sted, naar Paafordring gjøres af nogen, som er kaldt til at føre Opsigt med Reisende, hvorunder ogsaa maa henregnes Gjæstgivere, Huusværter etc.»¹⁵

Kommisjonens innstilling munnet ut i et forslag om at passplikten skulle oppheves, så vel for reisende fra utlandet, som for innenlandsreisende. Lovforslag med slikt innhold ble fremmet av Justisdepartementet, og vedtatt av Stortinget som lov 21. mars 1860 om Afskaffelsen av det tvungne Pasvæsen med Videre. Lovens § 1 lød:

«Pas udfordres herefter ikke for Reiser inden Riget eller for at komme ind i Riget fra Udlandet. Heller ikke skal den, der vil begive sig her fra Riget, være forpligtet til at forsyne sig med Pas.»

¹⁰ Om det utvidede siktelsesbegrep i straffeloven § 167, se Magnus Matningsdal, *Straffeloven § 167, i: Straffeloven med kommentarer. Anden Del. Forbrydelser*, Anders Bratholm og Magnus Matningsdal (red.), Oslo 1995 s. 356-368 (på s. 358-360).

¹¹ Ot.prp. nr. 14 (1900-1901) Ang. udfærdigelse af en almindelig borgerlig straffelov m.v. s. 12.

¹² Peter Garde og Asbjørn Strandbakken, «Betydningen av siktedes taushet i anledning erstatning for strafforfølgning», i: Gudrun Holgersen, Kai Krüger og Kåre Lilleholt (red.), *Nybrott og odling. Festskrift til Nils Nygaard på 70-årsdagen, 3. april 2002*, Bergen 2002 s. 81-102 (på s. 91); Jon Petter Rui, «Om retten til å forholde seg taus og retten til ikke å måtte bidra til egen domfellelse», *Tidsskrift for rettsvitenskap*, 2009 s. 47-68 (på s. 52); Ørnulf Øyen, *Vernet mot selvinkriminering i straffeprosessen*, Bergen 2010 s. 167.

¹³ Lov 22. mai 1981 nr. 25.

¹⁴ Ot.prp. nr. 17 for 1859/60 s. 6, første og annen spalte..

¹⁵ Ot. prp. nr. 17 for 1859/60 s. 8, første spalte.

I og med at det ikke lenger skulle være passplikt, ble det ansett nødvendig å finne en annen måte for å sikre ivaretagelse av politiets behov for å kunne orientere seg om ukjente personers identitet. Kommisjonen sa følgende om dette:

«[Det] bemærkes, at Politiet naturligviis ikke herved tilsigtes betaget Adgangen til at anstille Undersøgelse angaaende fremmede og ubekjendte Personer, som det af en eller anden Grund finder Opfordring til at søge nærmere Kundskab om. For at Almeenheten herpaa kan være opmærksom, og for at lette Politiets Opsigt, har man anseet det hensigtsmæssigt at indtage en Bestemmelse om, at Enhver er pligtig til at afgive de Oplysninger om sin Personlighed, hvoraf han er i Besiddelse.»¹⁶

Det forslag kommisjonen her omtaler, ble vedtatt som § 4 i 1860-loven. Paragrafen hadde følgende ordlyd:

«Naar Politiet eller Andre, som paa Embeds eller Bestillings Vegne have at føre Tilsyn med fremmede og ubekjendte Personer, finder det fornødent, er Enhver forpligtet til at gjøre Rede for sig og at afgive de Oplysninger, der staae til hans Raadighed.»

Ved denne bestemmelsen ble altså plikten til å oppgi personalia på politiets forlangende, innført. Imidlertid ble det verken foreslått eller innført noen lovhjemmel for å straffe dem som ikke etterkom plikten etter § 4. Fremsettelse av *falske* opplysninger kunne straffes etter kriminalloven av 1842¹⁷ kapittel 21 § 35, om falsk forklaring i tilfeller hvor det «ved Lov er paabudt ... at opgive Noget ...». ¹⁸ Derimot fantes det ikke noe straffebud som rammet de rene nektelser av å oppgi personalia. Denne mangelen i lovgivningen ble bemerket av Straffelovkommisjonen av 1885, da den i 1896 fremla sitt utkast til det som ble straffeloven 1902. Kommisjonen uttalte:

«Efter den gjældende Ret (Straffelovens Kap. 21, § 28 og 29) vil vistnok falske Opgaver af Navn osv. kunne straffes, da Loven af 21de Marts 1860, § 4 angaaende Pasvæsenet udtrykkelig stadfæster Pligten til paa Forlangende at give deslige Oplysninger. Da nævnte Lov imidlertid selv ingen Straf sætter for sin Overtrædelse, vil nu en fuldstændig Vægring af at Opgive Navnet m. m. matte være straffri. Det synes imidlertid klart, at en saadan Forpligtelse til sandfærdige Angivelser angaaende Personalialia er af stor offentlig Interesse og uden nogen Betænkelighed maa kunne gjøres effektiv ved Straffebestemmelse.»¹⁹

Som § 333 i utkastet ble det fremmet forslag til en bestemmelse med det innhold som senere også ble vedtatt som lovens § 333. Fra det tidspunkt straffeloven 1902 trådte i kraft (1. januar 1905), var det følgelig, som før, lovhjemmel i 1860-loven § 4 for selve plikten til å oppgi personalia, mens straffeloven § 333 innførte en ny hjemmel for bruk av straff overfor dem som ikke etterkom plikten, enten ved å nekte eller ved å gi uriktige opplysninger.

1860-loven fortsatte å gjelde helt til den ble opphevet ved fremmedloven av 22. april 1927 nr. 4, jf. dens § 28. Denne loven trådte i kraft 1. januar 1928.²⁰ Fra dette tidspunkt oppsto den situasjonen vi fremdeles har: Straffeloven § 333 gjør det straffbart å nekte å oppgi personalia, eller å oppgi falske personalia, men det mangler en særskilt lovhjemmel for selve plikten til å

¹⁶ Ot. prp. nr. 17 for 1859/60 s. 20, annen spalte.

¹⁷ Lov angaaende Forbrydelser af 20. august 1842.

¹⁸ Etter en endringslov av 28. juni 1890, var den tilsvarende straffehjemmelen for fremsettelse av falske opplysninger om personalia å finne i kriminalloven kapittel 21 § 28. Se P. Kjerschow, *Lov angaaende Forbrydelser af 20. august 1842, saadan som den efter senere Forandringer er lydende*, Kristiania 1896 s. 515-516.

¹⁹ Udkast til Alminnelig borgerlig Straffelov for Kongeriget Norge. Udarbeidet af den ved kgl. Resolution af 14de November 1885 nedsatte Kommission, Kristiania 1896 s. 266.

²⁰ Jf. Kgl. res. av 26. september 1927 og Justisdepartementets rundskriv av 20. desember 1927.

oppgi personalia. I forarbeidene til fremmedloven synes det ikke å fremkomme noe som kan tyde på at man under forberedelsen av loven har vært oppmerksom på at lovhjemmelen for å avkreve borgerne personalia, ble borte ved 1860-lovens opphevelse.²¹ Imidlertid er det naturligvis fullt mulig at man har vært oppmerksom på situasjonen, og har lagt til grunn, uten nærmere kommentar, at adgangen til å gi pålegg om oppgivelse av personalia var tilstrekkelig ivare tatt gjennom § 333.

Opphevelsen av 1860-loven § 4 kan heller ikke sees å ha satt noen spor etter seg i rettspraksis. Første gang straffeloven § 333 var berørt i høyesterettspraksis etter opphevelsen av § 4, synes å ha vært i Rt. 1929 s. 221. Kjæremålsutvalget nevner der at siktede er forpliktet til å oppgi personalia etter straffeloven § 333, men sier ikke noe om at den forvaltningsrettslige hjemmelsbestemmelsen for denne plikten nettopp har blitt opphevet. Heller ikke i årene deretter later det til å ha vært noen oppmerksomhet omkring det forhold at hjemmelsbestemmelsen som var den direkte foranledning for vedtakelsen av straffeloven § 333, ikke lenger eksisterte. 1860-lovens § 4 har for den saks skyld heller ikke vært noe påaktet i høyesterettspraksis i årene mellom ikrafttreddelsen av straffeloven § 333 og opphevelsen av 1860-loven. Bestemmelsen kan ikke sees å være nevnt i en eneste dom eller kjennelse om § 333 i løpet av disse årene. Tatt i betraktning den utforming § 333 hadde fått, er dette ikke overraskende. Paragrafen støtter seg ikke på 1860-loven § 4, gjennom en henvisning til denne, men beskriver selv alle kjennetegn ved den situasjon som må foreligge for at straffansvar skal utløses. Man kan derfor si at plikten til å oppgi personalia var fundert i to likeverdige rettsgrunnlag i årene fra straffeloven 1902 trådte i kraft, og frem til opphevelsen av 1860-lovens § 4, og at den etter denne opphevelsen fortsatt var solid forankret i straffebudet.

4 Krever politiets pålegg om å oppgi personalia hjemmel i lov?

Et pålegg om at personalia skal oppgis, innebærer en forutsetning fra politiets side om at pålegget vil være rettslig bindende for den det er rettet mot. For at en beslutning noen treffer skal være rettslig bindende for andre, kreves det at beslutningstakeren kan vise til et kompetansegrunnlag, som medfører plikt til å etterkomme beslutningen. Dersom andre tilstrekkelige kompetansegrunnlag ikke kan påvises, følger det av legalitetsprinsippet at hjemmel i lov er nødvendig. De alternative kompetansegrunnlag som kan tenkes, er blant annet instruksjonsmyndighet, eierrådighet eller avtalekompetanse («privatautonomi»), og sedvanerett.²²

For så vidt gjelder pålegg om å oppgi personalia, eksisterer det ingen alternative kompetansegrunnlag som politiet kan bygge på. Forut for politiloven av 1995, bygde politiets inngrep i ordenstjenesten på et sedvanebasert rettsgrunnlag kalt «politiets generalfullmakt», og til en viss grad kunne nok plikten til å oppgi personalia da vært bygget på denne.²³ Det var imidlertid uklart hvor langt generalfullmakten rakk, og i alle fall omfattet den neppe mer enn det som i dag er virkeområdet for politiloven § 7. Som det vil fremgå nedenfor i punkt 6, er dette ikke tilstrekkelig til å dekke de situasjoner hvor det er et reelt behov for å kunne gi pålegg om oppgivelse av personalia, og hvor slike pålegg faktisk blir gitt med hjemmel i straffeloven § 333. Under enhver omstendighet må man trolig legge til grunn at generalfullmakten opphørte å eksistere ved innføringen av lovbestemmelsene om

²¹ Forarbeidene til fremmedloven av 22. april 1927 nr. 4 er Ot.prp. nr. 11 for 1926 og Innst. O. III for 1927.

²² Se nærmere Torstein Eckhoff og Eivind Smith, *Forvaltningsrett*, 9. utgave, Oslo 2010 s. 364-367.

²³ Om generalfullmakten, se f. eks. Ragnar L. Auglend, Henry John Mæland og Knut Røsandhaug, *Politirett*, 2. utgave, Oslo 2004 s. 401-402. Se også Ot.prp. nr. 22 (1994-1995) Om lov om politiet (politiloven) s. 16-17.

politiinnngrep i 1995. Når man gjennom lovgivning søker å skape forutberegnelighet for borgerne, vil det neppe være akseptabelt om politiet, nærmest etter eget forgodtbefinnende, skal kunne «supplere» lovgivningen med fragmenter av generalfullmakten. Hjemmel i lov er altså nødvendig.

Man kunne tenke seg at «den alminnelige handlefrihet» som tilkommer enhver, kunne være tilstrekkelig grunnlag for politiet til å be om borgernes personalia. I og for seg er det ikke noe til hinder for at hvem som helst spør folk de treffer på gaten om hva de heter og hvor de bor. Den alminnelige handlefrihet vil imidlertid være utilstrekkelig som hjemmelsgrunnlag, fordi handlefriheten ikke innebærer noen kompetanse til å treffe rettslige beslutninger som er bindende for andre.²⁴ Man kan med bakgrunn i handlefriheten stille spørsmål om hva en person heter, hvor han bor, og så videre, men i og med at handlefriheten ikke innebærer kompetanse til å treffe rettslig bindende beslutninger, får det ingen rettsvirkninger om den spurte nekter å svare. Et «pålegg» om å oppgi personalia, som ikke får rettsvirkninger, er selvsagt ikke tilfredsstillende, sett fra politiets (og samfunnets) side.

5 Nærmere om straffeloven § 333 som hjemmel for politiets pålegg

Legalitetsprinsippet kan sies å være begrunnet i rettsstatsideen. Prinsippet utgjør et vern for borgerne mot tilfeldige og uforutsette tiltak fra myndighetene.²⁵ Dette vernet består særlig av to elementer, som henger nøye sammen: Kravet om lovhjemmel fører til at myndighetsorganene blir avskåret fra å treffe tiltak overfor borgerne etter eget forgodtbefinnende, noe som igjen innebærer at det blir mulig for borgerne å forutberegne sin rettsstilling ut fra lovgivningens innhold.²⁶

Hvis dette vernet skal bli effektivt, må det kreves at lovbestemmelsene har et visst presisjonsnivå. Særlig i relasjon til borgernes mulighet for forutberegnelighet, er det vanlig å snakke om at legalitetsprinsippet inneholder et klarhetskrav (eller presisjonskrav).²⁷ Lovbestemmelsen må gi et tilstrekkelig tydelig bilde av hva borgeren kan forvente av myndighetstiltak i en gitt situasjon. Men også i relasjon til lovhjemmelens funksjon som skranke for myndighetsutøvelsen, må det stilles krav om at hjemmelsbestemmelsen gir en presis beskrivelse av tiltakene, slik at det ikke oppstår fare for myndighetsoverskridelse. Hjemmelsbestemmelsen må for eksempel ikke gi inntrykk av at den gir en kompetanse som er mer vidtgående enn det som blir kompetansereguleringen innhold når lovens ordlyd avveies mot andre rettskildedefaktorer, som tilsier en innskrenkende lovtolkning. Hvis det er situasjonen, kan faren for myndighetsoverskridelse bli betydelig, fordi det ikke alltid kan forventes at de som skal håndheve loven har den kunnskap om juridisk metode, eller den faktiske mulighet til å gjøre seg kjent med andre rettskildedefaktorer, som skal til for å tolke loven riktig. Når det ikke er så vanlig å fokusere på denne formen for klarhetskrav i tilknytning til legalitetsprinsippet, skyldes det formodentlig at den hyppigst forekommende problemstillingen i praksis er at lovhjemmelen er vag med hensyn til kompetansens utstrekning, og derfor gir liten forutberegnelighet, men uten at den er direkte misvisende.

²⁴ Om den alminnelige handlefrihet, se for eksempel NOU 2004: 6 Mellom effektivitet og personvern s. 45. De eksempler som der nevnes på polititiltak som kanskje omfattes av den alminnelige handlefrihet, er nettopp slike som ikke forutsetter kompetanse for politiet til å treffe rettslig bindende beslutninger. (Spaning, infiltrasjon, innsamling av åpent tilgjengelige opplysninger, med videre.)

²⁵ Torstein Eckhoff, «Legalitetsprinsippet», *Tidsskrift for rettsvitenskap*, 1963 s. 225-285 (på s. 231).

²⁶ Se Jørgen Aall, *Rettsstat og menneskerettigheter*, 2. utgave, Bergen 2007 s. 96-97, om hensynet til forutberegnelighet og hensynet til forebygging av myndighetsoverskridelse.

²⁷ Se Aall s. 108-117.

Hva hensynet til borgernes mulighet for forutberegnelighet angår, må legalitetsprinsippets klarhetskrav anses tilstrekkelig ivaretatt gjennom straffeloven § 333. Bestemmelsen angir, gjennom de objektive straffbarhetsvilkår i gjerningsbeskrivelsen, både hvem som kan avkreve borgerne opplysninger om personalia, under hvilke omstendigheter dette kan gjøres, og hvilke konkrete opplysninger som kan kreves (navn, fødselsdato, fødselsår, stilling og adresse). Derimot er § 333, for så vidt gjelder ett bestemt punkt i ordlyden, misvisende med hensyn til utstrekningen av politiets kompetanse til å gi pålegg. Som nevnt foran i punkt 1, gjelder dette den delen av bestemmelsen som handler om det å oppgi andres personalia. Slik bestemmelsen er utformet, gir den umiddelbart et inntrykk av at også det å oppgi andres personalia, er noe borgeren plikter å gjøre. Straffen for å oppgi uriktige personalia, både for eget og andres vedkommende, utløses når noen «i saadant Tilfælde» gir uriktige opplysninger. Denne formuleringen i loven viser dels tilbake til angivelsen av hvem den uriktige opplysningen må avgis overfor, for å utløse straffansvar, men den kan vanskelig leses på annen måte enn at den også viser tilbake til «naar Oplysning derom i den offentlige Tjenestes Medfør begjæres».²⁸ Ut fra ordlyden i bestemmelsen, må man altså, i alle fall ved første øyekast, gå ut fra at politiet kan «begjære» opplysninger om andres personalia, noe som må innebære at politiet kan *forlange* å få også slike opplysninger.²⁹

Det foreligger imidlertid flere grunner til å anta at adgangen til å gi pålegg ikke rekker så langt. Galtung (1998) sier uttrykkelig at det ikke foreligger noen plikt til å opplyse om andres personalia, men uten å gi noen begrunnelse for standpunktet. Det uttales om dette:

«Alternativet omfatter oppgivelse av falske personalia «for eget eller andres Vedkommende». De falske opplysningene rammes mao. også når de gjelder andre. Det er bare egne personalia man har plikt til å oppgi, jfr. pkt. 4.1, men dersom man – uten å ha plikt til det – først oppgir personalia på andre, er straffansvaret for falske opplysninger det samme som ved egne personalia.»³⁰

Henvisningen i sitatet til «pkt. 4.1», kan ikke sees å gi noen holdepunkter for hva dette standpunktet bygger på. En sterk indikasjon på at plikten ikke gjelder angivelse av andres personalia, finnes imidlertid i § 333 selv, ved at det ikke er gjort straffbart å *nekte* å oppgi personalia på andre enn seg selv. I forhold til andre personer, er det *bare* angivelse av uriktige opplysninger som kan straffes. Et annet moment som trekker i samme retning, er at 1860-lovens § 4 entydig bare påla plikt til å oppgi egne personalia («gjøre Rede for sig»). Denne bestemmelsen var gjeldende da straffeloven 1902 ble vedtatt, og i mange år deretter.³¹ Et argument av vesentlig betydning for en slik avgrensning av plikten, vil også være hensynet til sammenhengen i regelverket. Det kunne lett skje at den politiet ønsket personalia på, var beslektet med den som fikk pålegget, på en slik måte at det å etterkomme pålegget innebar å måtte svare på et spørsmål vedkommende kunne nekte å svare på etter straffeprosessloven § 123, fordi svaret ville inkriminere slektningen. Endelig er det en åpenbar mulighet for at den som fikk pålegget var ukjent med den andres personalia, og derfor kunne bli pålagt å gjøre noe han var ute av stand til å oppfylle.

²⁸ Slik også Galtung s. 46.

²⁹ Om hva som må antas å ha vært den naturlige språklige forståelse av uttrykket «begjære» på den tid straffeloven 1902 ble vedtatt, se Hjalmar Falk og Alf Torp, *Etymologisk ordbog over det norske og det danske sprog*, Kristiania 1903-06 (Faksimileutgave utgitt av Bjørn Ringstrøms antikvariat, Oslo 1991) s. 531, jf. s. 19. «Begjære» er der forklart ved en henvisning til «anmode» (under oppslagsordet «mute», nederst på s. 531), som igjen er utlagt som «forlange, kræve, fordre».

³⁰ Galtung s. 47.

³¹ Forarbeidene til straffeloven 1902 kan ikke sees å gi noen indikasjoner på hvorfor § 333 har blitt utformet slik at også det å oppgi andres personalia lett kan oppfattes å være en plikt.

I og med at det ut fra disse momentene må antas at det ikke er adgang til å pålegge noen å oppgi andres personalia, må straffeloven § 333, *som forvaltningsrettslig hjemmelsbestemmelse betraktet*, tolkes innskrenkende. Nærmere bestemt er det altså uttrykket «i saadant Tilfælde» som må gis et snevrere innhold enn ordlyden skulle tilsi. Ordlyden skaper en betydelig fare for myndighetsoverskridelse, ved at en gjennomlesing av bestemmelsen formodentlig lett vil etterlate et inntrykk av at adgangen til å gi pålegg går lenger enn den faktisk gjør. Det forhold at det ikke er gjort straffbart å nekte å oppgi andres personalia, og hvilken konsekvens som må trekkes av dette, kan det neppe forventes at den jevne myndighetsutøver (polititjenestemann) skal reflektere over. Koblingen mellom det å «be om» personalia og straffen for å gi uriktige opplysninger om andres personalia, er kanskje ikke fullt så klar i straffeloven 2005 § 162, men også der får man, når de to setningene bestemmelsen består av leses i sammenheng, et inntrykk av at også andres personalia er noe politiet kan «be om».

Avslutningsvis kan det være på sin plass å minne om at selv om straffeloven § 333 ikke innebærer plikt til å oppgi andres personalia, vil en slik plikt følge av den alminnelige plikten til å avgi vitneforklaring for retten, jf. straffeprosessloven § 108, med mindre unntaksbestemmelser, som for eksempel straffeprosessloven §§ 122 og 123, kommer til anvendelse. Under en etterforskning i straffesak, kan denne vitneplikten fremtvinges ved at det avholdes rettslig avhør, jf. straffeprosessloven § 237.

6 Kan politiloven § 7 fungere som alternativt hjemmelsgrunnlag?

Pålegg om å oppgi personalia er ikke blant de inngrepsmåter som er listet opp i politiloven § 7 annet ledd, men oppstillingen er ikke uttømmende, jf. uttrykket «blant annet». Ved tolkningen av dette uttrykket må det, av hensyn til legalitetsprinsippet, antas at de tiltak som skal omfattes av «blant annet» ikke må være mer inngripende enn de som er uttrykkelig nevnt, og at tiltakene må være av samme art og karakter som disse.³² Det å måtte oppgi personalia er et vesentlig mindre inngrep enn mange av de inngrep som nevnes i bestemmelsen, og inngrepets art og karakter kan heller ikke anses som særlig avvikende fra disse, tatt i betraktning at flere av inngrepene nevnt i § 7 annet ledd består i å gi pålegg.

Imidlertid kan inngrep etter § 7 annet ledd bare brukes når det foreligger en situasjon som beskrevet i første ledd, det vil si at inngrepets formål må være å stanse eller forebygge ordensforstyrrelser, å ivareta noens sikkerhet, eller å avverge eller stanse lovbrudd. Relativt ofte vil den tjenstlige situasjon som gjør det nødvendig å be om personalia, være av en art som ikke dekkes av anvendelsesområdet for politiloven § 7. Rettspraksis om straffeloven § 333 viser flere eksempler på at den aktuelle tjenstehandlingen lå utenfor de inngrepssituasjoner som i dag dekkes av § 7. (To av de tre eksempler som skal nevnes, er eldre enn politiloven.) Ett eksempel gir Rt. 1960 s. 406, som gjaldt en politimann som meglet i en krangel mellom en pensjonatvertinne og hennes gjest, og hvor saken tok en slik vending at politimannen fant grunn til å be om vertinnens personalia.³³ Et annet tilfelle er Rt. 1979 s. 118, hvor to ukjente menn, den ene beruset, om natten gikk i Mandal sentrum, bærende på flere plastposer, og hvor politiet avkrevde de to personalia, på det tjenstlige grunnlag at det var en viss mulighet for at de to kunne være innbruddstyver eller lignende. Et tredje tilfelle

³² Slik også Morten Nilstad og Jon Reidar Nilsen, *Publikumsrettet politiarbeid. Generell del*, Nesbru 2004 s. 118.

³³ Jf. politiloven § 2 nr. 4, om at politiet skal yte borgerne hjelp og tjenester, bl.a. når forholdene tilsier at bistand er påkrevet og naturlig.

finnes i Rt. 2007 s. 940, hvor pålegg om å oppgi personalia ble gitt til en person som var mistenkt i en straffesak.

Av det som her er sagt, fremgår det at politiloven § 7 trolig kan fungere som hjemmel for pålegg om å oppgi personalia, så langt den rekker, men at den ikke rekker langt nok. Det er behov for å ha et hjemmelsgrunnlag som dekker alle situasjoner hvor bruk av slikt pålegg er nødvendig i utføringen av det som er politioppgaver i henhold til politiloven § 2, ikke bare de situasjonene hvor det kan brukes inngrep etter § 7.

Det kan også nevnes at det å anse politiloven § 7 som hjemmel for pålegg om å oppgi personalia, vil lede til en noe merkelig situasjon hva gjelder straffen for ikke å etterkomme pålegget. Den relevante straffebestemmelsen måtte da i utgangspunktet bli politiloven § 30 nr. 1 jf. § 5, ikke straffeloven § 333. Politiloven § 30 gjelder etter sin ordlyd ikke hvis «forholdet går inn under en strengere straffebestemmelse», men dette løser ikke problemet, da de to straffebudene har samme strafferamme, nemlig bøter eller fengsel inntil 3 måneder.³⁴ Anvendelse av politiloven § 30 som straffehjemmel ville dessuten føre til at straffansvaret ble utvidet til også å omfatte uaktsomme overtredelser. Dersom man skulle anse politiloven § 7 som hjemmelen for pålegget, måtte denne konflikten mellom straffebudene formodentlig bli løst av *lex specialis*-prinsippet: De to konkurrerende straffebestemmelsene må anses å stride mot hverandre, og da må den som er mest spesiell, det vil si straffeloven § 333, gå foran. Under enhver omstendighet måtte § 333 gis anvendelse på det å gi uriktige opplysninger. Det synes noe tvilsomt om formuleringen «unnlater å etterkomme politiets pålegg» i § 30 nr. 1, dekker det å svare uriktig.

7 Bør lovreguleringen av plikten til å oppgi personalia innrettes på en annen måte enn i dag, og i tilfelle hvordan?

I og med at straffeloven § 333 gir et uriktig inntrykk av at det også kan gis pålegg om å oppgi personalia for andre personer, er det god grunn til å hevde at det vil være behov for en lovendring. Under enhver omstendighet taler mye for at den som ønsker å undersøke hvilke pålegg politiet kan gjøre bruk av, bør ha mulighet til å finne svaret i politiloven. I generalfullmaktens tid kunne straffebudets dobbelfunksjon som påleggshjemmel være akseptabel, men når man nå har fått en politilov som regulerer politiets bruk av tyngende inngrep, bør alle inngrepshjemler, så langt det er mulig, kunne finnes der.

Dersom en endring av hjemmelsreguleringen skal foretas, kan dette gjøres dels ved at det innføres en ny forvaltningsrettslig hjemmel for plikten til å opplyse om personalia, som er begrenset til å gjelde opplysninger om egne personalia, og dels ved at § 333 (og straffeloven 2005 § 162) blir omformulert, slik at det kommer klart frem at straffansvaret for å oppgi uriktige personalia for andre, ikke er knyttet til en opplysningsplikt.

Det er sannsynligvis behov for å opprettholde ordningen med at også andre myndighetsutøvere enn politiet skal kunne pålegge plikt til å oppgi personalia. At det nærmest utelukkende ser ut til å være politiets pålegg som genererer straffesaker etter § 333, er ikke nødvendigvis en indikator på at ikke andre myndigheter også kan ha behov for å gi pålegg. Det kan neppe være noe til hinder for at den forvaltningsrettslige hjemmelsbestemmelsen for alle myndighetsutøvere inntas i en paragraf i politiloven. En ny hjemmelsbestemmelse må uansett inn i en egen, ny paragraf, da det ikke er holdbart å knytte pålegg om oppgivelse av

³⁴ Straffeloven 2005 § 162 er *mildere*, da straffen etter denne bare kan være bot.

personalia til inngrepssituasjonene i politiloven § 7 første ledd, jf. punkt 6. Det kunne f. eks. vedtas en ny § 7 b, med følgende ordlyd:

«Politiet, og andre offentlige myndigheter som har behov for å fastslå en persons identitet, kan når hensynet til tjenesteutøvelsen gjør det nødvendig, pålegge enhver å oppgi sitt navn, fødselsdato, fødselsår, stilling eller bopel. Reglene i § 6 annet og tredje ledd gjelder tilsvarende når pålegg gis av andre enn politiet.»

Behovsprinsippet er her, i likhet med hva som gjelder for flere av politilovens eksisterende inngrepshjemler, særskilt uttrykt i ordlyden. Gjennom den siste setningen gjøres det klart at både behovs-, proporsjonalitets- og saklighetsprinsippet gjelder, også når det er andre enn politiet som gir pålegg.

En ny § 7 b innebærer plassering i politiloven kapittel II. En konsekvens av dette, blir at pålegg etter bestemmelsen blir omfattet av lydighetsplikten etter politiloven § 5. Hvis § 5 blir stående uendret, vil det medføre lydighetsplikt når pålegget kommer fra politiet, men ikke når det kommer fra andre myndigheter. Poenget med lydighetsplikten er at borgerne – i alle fall inntil en viss grense – plikter å etterkomme også pålegg som er gitt på sviktende faktisk eller rettslig grunnlag. En unnlattelse av å la lydighetsplikt etter en ny § 7 b omfatte alle relevante myndigheter, kunne lett føre til misforståelser i retning av at andre myndigheters pålegg var «mindre bindende» enn politiets. Dette kunne avhjelpes ved følgende nye setning i § 5:

«For så vidt gjelder pålegg etter § 7 b, gjelder det samme ved pålegg fra andre myndigheter.»

Med det forbehold at en annen løsning kunne følge av *lex specialis*-prinsippet, ville ytterligere en konsekvens bli at straffeloven § 333 i utgangspunktet ville bli overflødig, fordi straffen for å ikke etterkomme pålegget, ville følge av politiloven § 30 nr. 1 (se foran i punkt 6). Straffansvaret ville dermed bli utvidet til også å gjelde ved uaktsomhet, men på den annen side ville det bare gjelde de pålegg som var gitt av politiet. Ingen av delene er trolig ønskelig.³⁵ Politiloven § 30 nr. 1 måtte dessuten gis et tillegg, slik at straffansvaret for å gi uriktige opplysninger, både vedrørende seg selv og andre, ble opprettholdt. Ivaretagelse av alle disse hensyn ville være uhåndterlig innenfor rammen av politiloven § 30 nr. 1. Straffebudet i straffeloven må derfor opprettholdes, noe som innebærer at § 30 må få et tillegg, for eksempel i form av en ny siste setning:

«Unnlattelse av å etterkomme pålegg som nevnt i § 7 b straffes etter særskilt bestemmelse i straffeloven.»

Endelig vil det være nødvendig å omformulere straffeloven § 333 og straffeloven 2005 § 162. En mulig ordlyd kunne for eksempel være:

«Den som ikke etterkommer pålegg fra politiet eller andre offentlige myndigheter om å oppgi sitt navn, fødselsdato, fødselsår, stilling eller bopel, når opplysning om dette er nødvendig av hensyn til utførelsen av den offentlige tjeneste, eller som i slikt tilfelle, når pålegg er gitt, gir uriktige opplysninger om de nevnte forhold, straffes med bot.³⁶ Det samme gjelder den som velger å gi opplysninger om forhold som nevnt vedrørende andre personer, når vedkommende gir opplysninger som er uriktige.»³⁷

³⁵ Det ville under enhver omstendighet være uholdbart om man bevisst innførte en ordning med to konkurrerende straffetrusler, og overlot til rettsanvenderne å finne ut at valget mellom dem måtte avgjøres ut fra *lex specialis*-prinsippet.

³⁶ Strafferammen er her angitt i samsvar med det som skal gjelde etter straffeloven 2005 § 162.

³⁷ I overensstemmelse med straffeloven 2005 § 15, er det her ikke medtatt noe medvirkningsalternativ. Ved en eventuell endring av straffeloven 1902 § 333, vil en bestemmelse om medvirkning måtte tas inn.

En lovrevisjon etter de linjer som her er foreslått, ville skape et klart og tydelig skille mellom forvaltningsrettslig hjemmelsbestemmelse og straffebed, samtidig som de misforståelser den nåværende utforming av straffeloven § 333 (og straffeloven 2005 § 162) kan tenkes å gi opphav til, blir ryddet av veien.